

izv. prof. dr. sc. Maja Letica

Sveučilište u Mostaru, Ekonomski fakultet, Mostar, Bosna i Hercegovina
maja.letica@ef.sum.ba

dr. sc. Mirela Mabić

Sveučilište u Mostaru, Ekonomski fakultet, Mostar, Bosna i Hercegovina
mirela.mabic@ef.sum.ba

izv. prof. dr. sc. Ivana Dropulić

Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet, Split, Republika Hrvatska
ivana.dropulic@efst.hr

RAČUNOVODSTVENA NASTAVA U DIGITALNOM OKRUŽENJU

Primljen: 1. kolovoza 2021.

Prihvaćen: 6. prosinaca 2021.

<https://doi.org/10.46458/27121097.2021.27.178>

Pregledni rad

Sažetak

Pogled unazad godinu dvije, pokazuje da je nastava u digitalnom okruženju promatrana u kontekstu računovodstva predstavljala poseban izazov u smislu organizacije, kreativnosti i provedbe čitavog procesa kako bi se studentima omogućilo jednako stjecanje znanja kao u klasičnoj nastavi. Navedeno je bilo posebno zahtjevno za obrazovne ustanove koje ranije nisu, barem u nekoj mjeri, primjenjivale određene oblike online nastave.

Rad je kroz istraživanje provedeno na studentima Ekonomskog fakulteta, koji su slušali jedan ili više računovodstvenih kolegija u pandemijskoj akademskoj 2020/2021. godini, nastojao ponuditi odgovore na pitanja o stupnju zadovoljstva studenata nastavom u digitalnom okruženju, koje su to prednosti i nedostaci ovako realizirane nastave te u kojim aspektima ima prostora za unaprjeđenje kada se u kontekstu nastave u digitalnom okruženju razmatra nastava iz računovodstvenih kolegija.

Ključne riječi: računovodstvo, online nastava, studenti, računovodstveni kolegiji

JEL: M41, D83, L86

1. UVOD

Pandemija COVID-19 je tijekom 2020. i 2021. godine učenicima i studentima širom svijeta dijelom ili u potpunosti uskratila pristup učionicama što je rezultiralo ne samo ekonomskim nego i dugoročnim društvenim posljedicama čiji će se krajnji efekti spoznati tek u dugom roku. Odvijanje nastave u digitalnom okruženju uz pomoć Interneta omogućilo je alternativni pristup obrazovanju, ali i kontinuitet obrazovanja što je u skladu s parolom kako *obrazovanje nikad ne smije stati*. Međutim u toj relativno novoj praksi javile su se značajne razlike između različitih država svijeta u kontekstu uporabe alata, platformi i aplikacija za nastavu u digitalnom okruženju. Suočene s epidemiološkim mjerama koje su ograničavale kretanje i okupljanje što se direktno odrazilo na obrazovni proces, neke su države dale precizne smjernice za digitalno učenje s jasnim porukama poput Kine dok su se druge poput pod saharske Afrike i Pakistana slabije snašle (Tonković i dr., 2020). Cilj smjernica je bio ublažavanje štete koja bi mogla nastati potpunim prestankom obrazovnog procesa, a s istim ciljem je i UNESCO predložio korištenje programa učenja na daljinu i otvorenih obrazovnih aplikacija i platformi koje obrazovne ustanove mogu koristiti kako bi se nastava nesmetano nastavila (Tonković i dr., 2020). Osim toga, isti autori navode kako je samo 20% država imalo digitalna sredstva za učenje u svojoj nastavi i prije pandemije, a prema izvješćima Svjetske banke nijedna država nema univerzalni digitalni kurikulum za poučavanje i učenje u digitalnom okruženju (Tonković i dr., 2020).

Još prije skoro 20 godina, Anderson i Elloumi (2004) su istaknuli kako online učenje predstavlja iskorak obrazovanja prema unaprjeđenju, novim standardima i većoj kvaliteti te je sastavni dio obrazovnog procesa. No, unatoč tome, pandemija COVID-19 pokazala je kako se znatan broj zemalja i danas susreće s nizom problema prilikom intenzivnog prakticiranja nastave u digitalnom okruženju. Općenito, danas se pod digitalnim okruženjem podrazumijeva okruženje za učenje bez fizičke lokacije u kojem su i instruktori i studenti odvojeni prostorom (<https://www.igi-global.com/dictionary/interacting-at-a-distance/21004>). Osim toga, digitalno okruženje za učenje podrazumijeva i korištenje različitih platformi koje simuliraju učionice u kojima se koristeći različite avatare susreću nastavnici i studenti.

Učenje u digitalnom okruženju (online učenje) nudi niz različitih i korisnih alata koji učenicima osiguravaju lakše i prilagođenije učenje i razumijevanje gradiva. Zahvaljujući informacijskoj i komunikacijskoj tehnologiji te Internetu učenici sami mogu odabrati način na koji će učiti i usvajati određeni teorijski koncept te imaju pristup obrazovnim materijalima putem pametnih uređaja i računala u svakom trenutku, a ne samo za vrijeme školskog sata (prema Gjud, Popčević, 2020). Isto tako, korištenjem tehnologije povećava se i kreativnost učenika, znatno se olakšava i korištenje tiskanih materijala te pojednostavljuje i olakšava razumijevanje složenijeg gradiva (prema Gjud, Popčević, 2020). Kao dobre strane učenja u digitalnom okruženju u literaturi se ističe i sljedeće: prilagođeno vrijeme za učenje, nema potrebe za posebnim prostorom, brže dolaženje do izvora, lakše upravljanje materijalima (Mihaljević, 2016), pomak u virtualni prostor što učenje čini dostupnijim (Mujić, 2007) te financijska isplativost (Jukić, 2017).

Unatoč svim prednostima i koristima koje donosi obrazovanje u digitalnom okruženju, autori ističu i niz nedostataka. Tako se u literaturi mogu sresti sljedeći navodi: manjak socijalizacije (Bunn, 2004; Jukić, 2017); određene ICT-kompetencije zaposlenika i nastavnika, neadekvatna tehnička infrastruktura, nedostatak intrinzične motivacije, nedostatak institucionalne potpore, nedostatak osobnog kontakta (Ćukušić, Jadrić 2012), tehničke poteškoće, nedostatak samodiscipline, socijalna izolacija, nemogućnost prostora za učenje, ali i motivacija (Lim i dr., 2007; Yukselturk, Bulut, 2007), za koju su Koo i dr. (2005) u svom istraživanju utvrdili da je najvažnija karakteristika studenata za postizanje uspjeha u učenju u digitalnom okruženju.

Računovodstvo je samo po sebi vrlo specifično kada su u pitanju zahtjevi izvođenja nastave na računovodstvenim katedrama visokoobrazovnih institucija. Usvajanje gradiva iz ovih kolegija zahtijeva izvođenje praktične nastavu u smislu primjene računovodstvenih standarda i zakonitosti na konkretnim primjerima uz nadgledanje nastavnika. Stoga, nastava u digitalnom okruženju promatrana u kontekstu računovodstva predstavlja poseban izazov u smislu organizacije, kreativnosti i provedbe čitavog procesa kako bi se studentima omogućilo jednako stjecanje znanja kao u klasičnoj nastavi. U praksi se to pokazalo jako zahtjevnim zadatkom, osobito za visokoobrazovnih institucije koje ranije nisu nikako, ili su pak nedovoljno, nastavu za računovodstvene kolegije realizirale u digitalnom okruženju.

Digitalne tehnologije sastavni su dio nastave i na Ekonomskom fakultetu Sveučilišta u Mostaru, no nastava iz računovodstvenih kolegija, prije pandemije COVID-19, nije realizirana u digitalnom okruženju (online). Kako je već u uvodu istaknuto, spomenuta pandemija je primorala obrazovne ustanove da nastavu realiziraju bez fizičke prisutnosti studenata i nastavnika te je nastava za

računovodstvene kolegije na Ekonomskom fakultetu Sveučilišta u Mostaru najvećim dijelom realizirana kroz sljedeće servise: Google Meet¹ (sastanak), Google Classroom² (učionica), SUMARUM³ - sustav za e-učenje Sveučilišta u Mostaru.

Imajući na umu specifičnosti računovodstvenih kolegija autori su odlučili istražiti koliko su studenti zadovoljni realiziranom online nastavom na računovodstvenim kolegijima, u kojem pravcu se spomenuta nastava treba razvijati te što bi po mišljenju studenata trebalo učiniti kako bi ista bila što kvalitetnija na zadovoljstvo svih uključenih strana.

U nastavku rada, nakon ovog *uvodnog dijela*, u kojem se kratko osvrnulo na učenje u digitalnom okruženju i pandemiju COVID-19 koja ga je značajno intenzivirala, slijedi *metodologija* u kojoj su opisani instrument istraživanja, uzorak, tijekom istraživanja te statistički postupci korišteni za obradu prikupljenih podataka. Dobiveni rezultati prezentirani su upravo u poglavlju *rezultati* nakon čega slijedi njihova *rasprava* te *zaključak*. Rad završava pregledom korištene literature.

2. METODOLOGIJA

Instrument

U istraživanju je korišten anketni upitnik pripremljen za potrebe rada. Upitnik je pripremljen na temelju nalaza iz literature, a sastojao se iz dva dijela. Prvi dio upitnika sadrži set tvrdnji i pitanja kojima se ispituje iskustvo u online nastavi na stručnim/računovodstvenim predmetima, a drugi dio sadrži set tvrdnji o povezanosti digitalne tehnologije i nastavnog procesa, kako realizacije nastave (predavanja i vježbi) tako i uspjeha studenata. Osim navedenog, studenti su dali ocjene zadovoljstva i za online nastavu, općenito i na stručnim/računovodstvenim kolegijima. Nadalje, ispitanicima su ponuđena i dva otvorena pitanja kako bi mogli

¹ Google Meet (prije poznat kao Hangouts Meet) je videokomunikacijska usluga koju je razvio Google. Između ostalog, značajke Google Meet-a uključuju: dvosmjerne i višesmjerne audio i video pozive, enkripciju poziva između svih korisnika, mogućnost pridruživanja sastancima putem web preglednika ili putem Android ili iOS aplikacija, dijeljenje zaslona za predstavljanje dokumenata, proračunskih tablica, prezentacija ili drugih kartica preglednika i dr. (prilagođeno prema https://en.wikipedia.org/wiki/Google_Meet, pristupano 16.9.2021.)

² Google učionica besplatna je platforma za kombinirano učenje koju je za škole razvio Google. Cilj platforme je cilj pojednostaviti izradu, distribuciju i ocjenjivanje zadataka. Primarna svrha Google učionice je pojednostaviti proces dijeljenja datoteka između nastavnika i učenika (prilagođeno prema https://en.wikipedia.org/wiki/Google_Classroom, pristupano 16.9.2021.)

³ SUMARUM se temelji na sustavu otvorenog koda Moodle kojeg je Centar za informacijske tehnologije Sveučilišta u Mostaru (SUMIT) prilagodio potrebama korisnika. SUMARUM omogućava nastavnicima, studentima i ustanovama na Sveučilištu u Mostaru izvođenje kolegija, koji se nalaze u redu predavanja pojedine ustanove, uz primjenu tehnologija e-učenja. (preuzeto s <https://eucenje.sum.ba/>, pristupano 15.9.2021.)

dali svoj komentar (primjedbe, sugestije, pohvale) na online nastavu, općenito i za stručne/računovodstvene kolegije. Od drugih karakteristika, od studenata su se tražile informacije o studiju na koji su upisani, godini studija te kolegijima koje su slušali online.

Sve ocjene tvrdnji su formirane na Likertovoj ljestvici od 5 stupnjeva. Stupnjevi su imali različita značenja, ovisno od pitanja/tvrdnje: 5 – u potpunosti se slažem ili u potpunosti sam zadovoljan do 1 – nikako se ne slažem, nikako nisam zadovoljan (u potpunosti sam nezadovoljna).

Uzorak

Istraživanje je provedeno na Ekonomskom fakultetu Sveučilišta u Mostaru tijekom lipnja 2021. godine. U istraživanje su uključeni studenti navedenog fakulteta koji su tijekom „pandemijske“ akademske 2020/2021. godine slušali/izučavali jedan ili više računovodstvenih kolegija. Prema nastavnom planu i programu računovodstveni kolegiji se izučavaju na drugoj, trećoj i četvrtoj godini sveučilišnog preddiplomskog studija, na drugoj i trećoj godini stručnog studija, prvoj godini jednogodišnjeg diplomskog studija te prvoj i drugoj godini dvogodišnjeg diplomskog studija. Sukladno tome, populaciju studenata za ovo istraživanje činili su upravo studenti navedenih godina i navedenih studija u promatranoj akademskoj godini.

Poziv za sudjelovanje u istraživanju dobilo je 336 studenata uključenih u Google učionice, a pozitivan odgovor na navedeni poziv dalo je 150 odnosno 44,6% studenata. Uzorak je činilo 71,3% studenata sveučilišnog preddiplomskog studija, 13,3% studenata stručnih studija i 15,3% studenata diplomskih studija. Raspodjela studenata prema studijima i godinama studija prikazana je u tablici 1.

Tablica 1. Struktura uzorka prema studijima i godinama studija

Godina studija	Studij					
	sveučilišni preddiplomski		stručni		diplomski	
	Broj studenata	%	Broj studenata	%	Broj studenata	%
1	0	0	0	0	21	91,3
2	34	31,8	14	70,0	2	8,7
3	23	21,5	6	30,0	-	-
4	50	46,7	-	-	-	-
Ukupno	107	100,0	20	100,0	23	100,0

Izvor: priprema autora prema rezultatima empirijskog istraživanja

Provedba istraživanja

Provedeno je online istraživanje. Online anketni upitnik kreiran je korištenjem opcije Google Forms⁴. Link za pristup upitniku distribuiran je e-mail-om te je podijeljen u Google učionicama koje nastavnici koriste za komunikaciju sa studentima u redovnoj nastavi. Uz link za pristup anketnom upitniku studentima je pobliže objašnjeno što je cilj istraživanja te kakve se informacije od njih očekuju. Sudjelovanje u istraživanju je bilo dobrovoljno.

Statistička obrada podataka

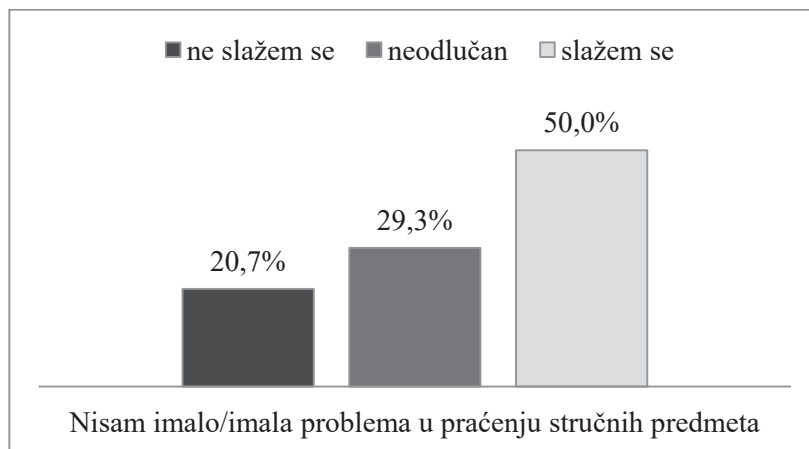
Popunjavanjem anketnoga upitnika formirana je baza u Microsoft Excel-u. Prikupljeni podaci su pregledani, kontrolirani te se pristupilo obradi podataka. Statistička obrada podataka provedena je u programima Microsoft Excel 2016 i IBM SPSS Statistics, verzija 25. Agregirani rezultati iskazani su mjerama deskriptivne statistike: frekvencije i udjeli (broj i %), aritmetička sredina i standardna devijacija (M i SD). Radi uočavanja razlika u slaganju odnosno neslaganju tijekom analize izvršeno je grupiranje odgovora. Tako su ocjene 1 i 2 tretirane kao odgovor „ne slažem se“, a ocjene 4 i 5 kao odgovor „slažem se“ dok je ocjena 3 tretirana kao odgovor „neodlučan“. Razlike u zastupljenosti novoformiranih odgovora provjerene su Hi-kvadrat testom. Povezanost varijabli istražena je Spearman-ovim koeficijentom korelacije. Granica značajnosti je postavljena na 0,05. Rezultati su predstavljani u tablicama i grafovima.

3. REZULTATI

Prosječne ocjene tvrdnji o organizaciji i realizaciji nastave na stručnim konkretno računovodstvenim kolegijima kreću se u intervalu od 3,13 do 3,99 (standardne devijacije se kreću u intervalu od 1,11 do 1,94). Navedeni rezultati sugeriraju većinski neopredijeljen stav studenata s težnjom ka slaganju s ponuđenim tvrdnjama. Kako bi se, ipak, jasnije spoznali stavovi studenata, tvrdnje su prikazane grafički.

Graf 1 zorno prikazuje kako polovina ispitanih studenata nije imala problema s praćenjem online nastave na stručnim/računovodstvenim kolegijima dok je manje od ¼ ispitanih studenata iskazalo postojanje problema.

⁴ Google Forms je softver za administraciju anketa uključen kao dio besplatnog, web-baziranog paketa Google Docs Editors koji nudi Google. Aplikacija omogućuje korisnicima izradu i uređivanje anketa na mreži dok surađuju s drugim korisnicima u stvarnom vremenu. Prikupljeni podaci mogu se automatski unijeti u proračunsku tablicu. (prilagođeno prema https://en.wikipedia.org/wiki/Google_Forms, pristupano 16.9.2021.)

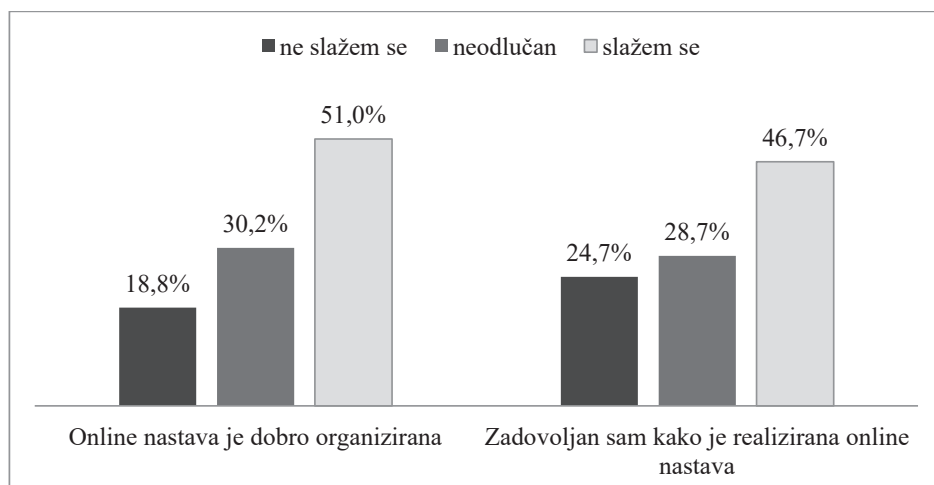

Grafikon 1.

Zastupljenost odgovora na pitanje o problemima u praćenju stručnih predmeta

Izvor: priprema autora prema rezultatima empirijskog istraživanja

Grafikon 2 pokazuje kako je polovina ispitanih studenata zadovoljna organizacijom i realizacijom online nastave na stručnim kolegijima iz područja računovodstva.

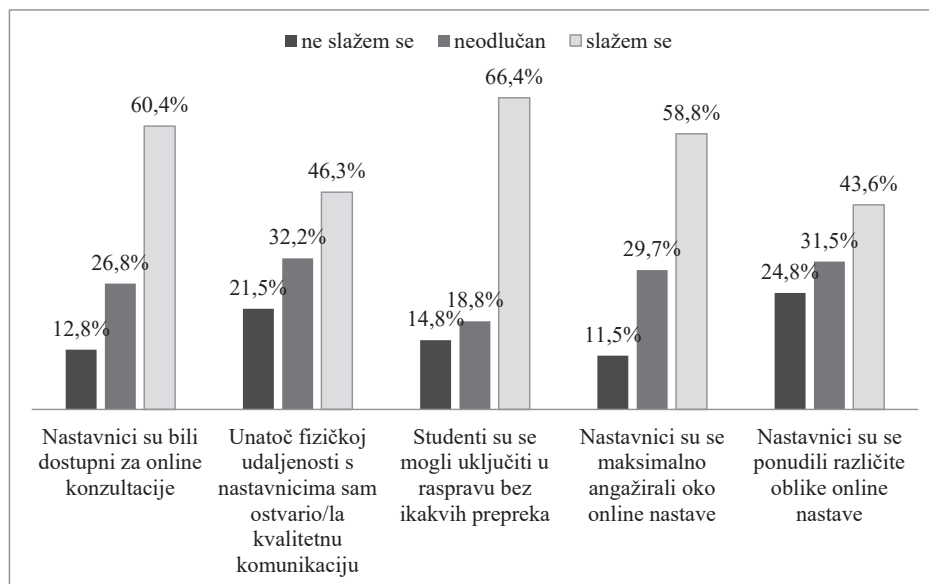

Grafikon 2.

Zadovoljstvo studenata organizacijom i realizacijom online nastave na stručnim kolegijima

Izvor: priprema autora prema rezultatima empirijskog istraživanja

Grafikon 3 pokazuje kako je na svakoj od ponuđenih tvrdnji najveću udio odgovora „slažem se“. Navedeno pokazuje kako su prema mišljenju ispitanih studenata nastavnici stručnih odnosno računovodstvenih kolegija bili dostupni za konzultacije i omogućili su studentima uključivanje u raspravu bez bilo kakvih prepreka. Unatoč fizičkoj udaljenosti studenti su s nastavnicima mogli ostvariti kvalitetnu komunikaciju. Također, prema mišljenju studenata nastavnici su iskazali znatan angažman oko online nastave te nudili različite oblike nastave.

Grafikon 3. Slaganje studenata s izabranim tvrdnjama

Izvor: priprema autora prema rezultatima empirijskog istraživanja

Rezultati su, osim navedenog, pokazali i kako predznanje studenata ima veliku važnost za jednostavno i lako praćenje nastave na stručnim kolegijima (s tvrdnjom se slaže 49,3% studenata), a 42,7% studenata ističe kako je i imalo dovoljno predznanja za razumijevanje gradiva koje se tumačilo u okviru online računovodstvene nastave. Relativno dosta studenata ističe kako su teorijske predmete lakše pratili online (66%), a polovina, točnije 52,7% studenata smatra da kroz realiziranu online nastavu nisu naučili onoliko koliko bi naučili na nastavi u dvorani (nastava face to face).

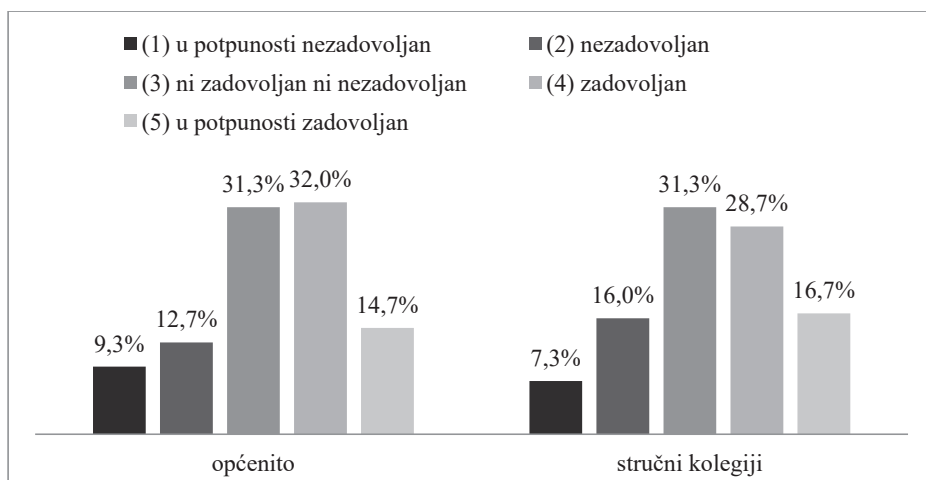
Kako je i navedeno u opisu korištenog instrumenta u dijelu *metodologija*, studenti su kroz set tvrdnji iskazali svoj stav o online nastavi općenito te online nastavi na stručnim/računovodstvenim kolegijima. Prosječne ocjene pojedinih tvrdnji prikazane su u tablici 2.

Tablica 2. Stavovi studenata o online nastavi

Tvrdnja	M	SD
Gradivo se bolje svlada u direktnoj nastavi (nastavi face-to-face)	4,01	1,20
Gradivo se lakše svlada u direktnoj nastavi (nastavi face-to-face)	4,01	1,23
Online nastavi nedostaje direktna komunikacija	2,35	0,65
Teorijske predmete je lakše pratiti online	3,90	1,25
Predmeti koji uključuju puno zadataka ne mogu se kvalitetno izvesti online	4,02	1,24
Za uspješno praćenje online nastave na stručnim kolegijima važno je dobro predznanje	3,90	0,92
Način izvođenja nastave ne utječe na uspjeh studenata	2,73	1,33
Direktna komunikacija ja važan faktor za uspješno svladavanje gradiva	3,97	1,12
Ne može se nastava iz svih kolegija izvesti online	4,22	1,13
M – aritmetička sredina; SD – standardna devijacija		

Izvor: priprema autora prema rezultatima empirijskog istraživanja

Osim navedenih pitanja i tvrdnji ispitanici su zamoljeni da iskažu svoje zadovoljstvo realiziranom online nastavom, kako općenito tako i osvrtom na stručne kolegije (kolegije vezane za računovodstvenu materiju). Zastupljenost pojedinih ocjena, odnosno stupnjeva slaganja prikazana je na grafikonu 4.

Grafikon 4.

Zadovoljstvo studenata online nastavom općenito i online nastavom na stručnim kolegijima

Izvor: priprema autora prema rezultatima empirijskog istraživanja

Prosječna ocjena zadovoljstva online nastavom općenito iznosi 3,30 (SD=1,151), dok je prosječna ocjena za realiziranu online nastavu na stručnim/računovodstvenim predmetima/kolegijima 3,31 (SD=1,148). Ove prosječne ocjene zadovoljstva online nastavom (općenito i na računovodstvenim kolegijima) promatrane u rasponu ocjena od 1 do 5 pokazuju neku sredinu s blagom težnjom prema većim ocjenama. Zastupljenost pojedinih stupnjeva slaganja pokazuje kako, općenito, zadovoljstvo i potpuno zadovoljstvo realiziranom online nastavom iskazuje skoro polovina studenata (46,7%), dok je načinom realizacije online nastave na računovodstvenim kolegijima zadovoljno njih 45,4%. Nezadovoljstvo je prisutno kod znatno manjeg broja studenata.

Konkretno, zastupljenost odgovora je sljedeća:

- ◆ online nastava općenito: 33 studenta (22,0%) studenta su nezadovoljna, 70 (46,7%) ih je zadovoljno, 47 (31,3%) ih je neodlučno,
- ◆ online nastava na računovodstvenim kolegijima: 35 (23,3%) studenata je nezadovoljno, 68 (45,4%) ih je zadovoljno, 47 (31,3%) ih je neodlučno.

Testiranje je pokazalo i značajne razlike u zastupljenosti odgovora kako prilikom ocjene online nastave općenito ($\chi^2=13,960$; $df=2$; $p=0,001$) tako i u slučaju ocjene online nastave na računovodstvenim kolegijima ($\chi^2=11,160$; $df=2$; $p=0,004$), što pokazuje kako je znatno više ispitanih studenata zadovoljno realiziranom online nastavom.

Povezanost godine studija i zadovoljstva značajnom se pokazala u slučaju online nastave općenito (Spearman-ov $\rho=-0,182$; $p=0,026$), dok u slučaju online nastave na računovodstvenim kolegijima povezanost nije statistički značajna (Spearman-ov $\rho=-0,099$; $p=0,230$).

4. RASPRAVA

Dobiveni rezultati mogu se tumačiti dvojako – dobro organizirana i realizirana online nastava vs. loše organizirana i realizirana online nastava – no za daljnje analize bi trebalo razmotriti više čimbenika. Primarno pitanje je koliko se ovi rezultati mogu generalizirati i smatrati relevantnima. Naime, važno je na umu imati činjenicu kako je nastava na Sveučilištu u Mostaru, a tako i na Ekonomskom fakultetu prvenstveno organizirana „face to face“ i prije pandemije COVID-19 vrlo mali dio nastave realizirao se online. Pandemija je natjerala nastavnike da se organiziraju i prilagode novonastalim uvjetima u vrlo kratkom vremenu što

zasigurno ne može značiti najbolje moguće rješenje online nastave koje se u optimalnim uvjetima može realizirati te nužno podrazumijeva i neke propuste.

Ono što je važno imati na umu je činjenica kako se studente nije ispitivalo razumiju li oni i kako uopće shvaćaju nastavu u digitalnom okruženju odnosno online nastavu. A posebna stavka je činjenica da se u svijetu online nastava obvezno realizira na dva načina – asinkrono i sinkrono. Asinkrona nastava podrazumijeva da studenti prouče pripremljene materijale (pročitaju tekstualne materijale, prouče riješene zadatke, pogledaju pripremljena videa), a sinkrona se realizira kroz direktnu komunikaciju nastavnika i studenata zasnovanu na diskusiji, pojašnjenjima proučenog materijala, pitanjima i odgovorima. Stoga je jako važno praviti razliku između online nastave (u punom smislu tog pojma, prethodno opisano) i klasične nastave realizirane putem tehnologije kako bi se nadišao samo problem fizičke razdvojenosti. U tom kontekstu, ukoliko se u obzir uzme činjenica kako je u jeku pandemije online nastava predstavljala samo zamjenu za nemogućnost odvijanja klasične fizičke „licem u lice“ nastave, logičan je izostanak punog zadovoljstva takvom nastavom jer je ona onda uistinu samo nužni supstitut te je kao takvu ispitanici i promatraju.

Sukladno tome, rezultati pokazuju kako je zadovoljstvo online nastavom na stručnim kolegijima iz računovodstvenog područja, moglo bi se reći, polovično. Ono što je sigurno jeste činjenica kako su nastavnici mogli koristiti više opcija online nastave te različite digitalne formate kojima mogu prenositi znanje studentima. No, ovdje „u obranu“ nastavnika, a kao razlog samo djelomičnog zadovoljstva studenata, opet treba napomenuti kratko vrijeme i nepoznavanje alata, ali iskustvo iz trenutne pandemijske situacije implicira nužnost adekvatne obuke i radionica za nastavnike na kojima bi im se pomoglo osmisliti online nastavu iz specifičnih kolegija te ih upoznati s različitim alatima koji mogu simulirati nastavu u učionici. Navedeno bi zasigurno značajno pridonijelo kvaliteti online nastave.

Studenti smatraju kako bi gradivo lakše svladali u direktnom kontaktu u učionici, no ovdje opet valja spomenuti činjenicu da je vjerojatno skoro pa svim (ako ne i svim) ispitanim studentima nastava tijekom pandemije prvi susret s online nastavom na visokoobrazovnoj instituciji i bilo kakvim drugim oblikom nastave osim žive nastave u učionici (nastave licem u lice). Teško da se prava ocjena i pravo mišljenje o nečemu može formirati nakon jednog korištenja te je vrlo vjerojatno da bi i mišljenje studenata bilo znatno drukčije kad bi intenzivnije i sadržajnije konzumirali nastavu u digitalnom okruženju.

Još kad bi se tome pridodalo obučeno osoblje, koje maksimalno iskorištava mogućnosti dostupne tehnologije, stavovi studenata bi zasigurno bilo znatno drukčiji.

Naravno, prilikom razmatranja dobivenih rezultata treba na umu imati i stvarnu prisutnost studenata, njihovu aktivnost i angažman tijekom nastave te predznanje i navike učenja. Niske razine svih navedenih stavki nužno dovode i do nižeg zadovoljstva te odsustva pozitivnog mišljenja o nastavi bez obzira realizira li se ona klasično ili pak u digitalnom okruženju. Sami rezultati pokazuju kako dio studenata navodi da im je za kvalitetno sudjelovanje u nastavi i razumijevanje tu-maćenog gradiva nedostajalo predznanje što direktno implicira niže zadovoljstvo kod ovih studenata.

Važno je istaknuti kako su rezultati prikazani u radu odraz stavova studenata, a kako su studenti primarni dionici u procesu obrazovanja na visokoškolskim institucijama moraju se razmotriti i uzeti u obzir u daljnjim aktivnostima oko organiziranja nastave, posebno u situacijama poput velikih pandemija gdje mjere zaštite zdravlja onemogućavaju bliske susrete i odvijanje nastave u učionicama u direktnom kontaktu nastavnika i studenata.

5. ZAKLJUČAK

Vrijeme je novog normalnog, povratka na staro normalno neće biti, barem ne tako skoro niti ikad više s jednakom opuštenošću i pod jednakim uvjetima. U kontekstu visokog obrazovanja to znači kako nastavni alati i tehnike usvojene tijekom pandemije moraju ući u trajnu primjenu te biti inkorporirane u redovnu nastavu. Visokoobrazovne institucije i njihovo nastavno osoblje moraju biti spremni u svakom trenutku preći na online model funkcioniranja. Ovo zahtijeva kontinuiranu edukaciju kako nastavnog osoblja tako i samih studenata, upoznavanje novih alata i tehnologija te intenziviranje nastave u digitalnom okruženju koja je znatno više od premoštavanja fizičke nedostupnosti. Nastava na računovodstvenim katedrama, koja je specifična upravo zbog potrebe praktičnih prikaza, traži dodatno ulaganje u osposobljavanje kadrova kako bi se mogućnosti tehnologije iskoristile na način da se takva nastava adekvatno realizira u digitalnom okruženju.

Rezultati provedenog istraživanja su relativno zadovoljavajući s obzirom na trenutak i način prelaska na online nastavu - instantno, bez priprema, bez uputa i bez obuke. Naravno, to ne znači da se i u budućnosti može nastaviti ista praksa. Stavovi i zadovoljstvo studenata neminovno nameću potrebu korektivnih postupaka i inoviranja u realiziranoj nastavi u digitalnom okruženju. Relativno velika zastupljenost ocjena 3 (niti se slažem niti se ne slažem) ostavlja dovoljno prostora za poboljšanja čime bi se svi ispitanici iz skupine neodlučni „prebacili” u skupinu zadovoljnih. Imajući na umu prisutnost digitalne tehnologije u današnjem životu, posebno životu mladih, nužno je da nastavnici prilikom realizacije nastave koriste što raznovrsniju, poznatu i nepoznatu, u nastavi već isprobanu, ali i

neisprobanu tehnologiju. Na taj način će sigurno rasti uključenost, motiviranost i interes studenata, a samim time i njihovo zadovoljstvo što će pridonijeti uspješnosti same visokoobrazovne institucije.

Rad je fokusiran na realiziranu online nastavu na kolegijima iz područja računarstva te se posebno ne može ništa generalizirati. U budućim istraživanjima treba uključiti više kolegija (kako stručnih s drugih područja, tako i tzv. općih/zajedničkih kolegija) kako bi se mogli usporediti stavovi o online nastavi na stručnim i tzv. općim kolegijima, ali i na stručnim kolegijima iz različitih područja. Nadalje, bilo bi dobro istražiti stavove nastavnika te ih usporediti sa stavovima studenata, ali i usporediti stavove studenata koji su nastavu slušali na različitim tehnologijama.

Važno je istaknuti da rezultati ovog istraživanja i sličnih budućih istraživanja mogu pomoći u formiranju općenitije i vjerodostojnije slike o uspješnosti organizacije nastave u izvanrednim okolnostima, kao i unaprjeđenju realizacije nastave primjenom modernih digitalnih tehnologija te budućim pravcima njenog razvoja.

LITERATURA

1. Anderson, T., Elloumi, F., (2004), Theory and practice of online learning. Athabasca University. Alberta. Bunn, J., (2004), Student persistence in a LIS distance education program. Australian
2. Academic and Research Libraries, 35(3), str. 253-269.
3. Ćukušić, M., Jadrić, M., (2012), E-učenje: koncept i primjena. Školska knjiga d.d.. Zagreb.
4. Gjud, M., Popčević, I., (2020), Digitalizacija nastave u školskom obrazovanju, Polytechnic and disagn, 8(3).
5. IGI Global Dictionary, dostupno na <https://www.igi-global.com/dictionary/interacting-at-a-distance/21004> (pristupano 15.9.2021.)
6. Jukić, D., (2017), Tehnička pripremljenost i motiviranost studenata hrvatskih sveučilišta za online oblik nastave. Život i škola, LXIII/1. str. 93-104.
7. Koo, A.C., Lee, C.S., Chin, W.P., (2005). Factors for Successful Online Collaborative Learning: Experiences from Malaysian Secondary School Students. Proceedings of World Conference on Educational Multimedia, Hypermedia and Telecommunications. Ur. Kommers, Piet; Richards, Griff. Multimedia University. Malaysia.
8. Mihaljević, J., (2016). E-učenje i hrvatski jezik. Hrvatski jezik, 3, str. 24-27.
9. Mujić, N., (2007), Obrazovanje kao najznačajniji stup na putu u društvo znanja. Informatologia, 40/4, str. 289-294.

10. Lantero, L., Finocchietti, C., Garner, A., Kahani, A., (2020): Effect of the Covid-19 On Higher Education and Recognition Informative Note for HEIs, dostupno na http://www.cimea.it/files/fileusers/1553_ENG_COVID19_Information_note_April_2020.pdf (pristupano 9.10.2020.)
11. Lim, H., Leeb, S.G., Nam, K., (2007), Validating E-learning factors affecting training effectiveness. *International Journal of Information Management*, 27, str. 22-35.
12. Pavićević, A., (2020). Digitalizacija, obrazovanje i #Covid19, dostupno na <https://epale.ec.europa.eu/hr/blog/digitalizacija-obrazovanje-i-covid19> (pristupano 10.10.2021.)
13. Tonković, A., Pongračić, L., Vrsalović, P. (2020), Djelovanje pandemije Covid-19 na obrazovanje diljem svijeta, *Časopis za odgojne i obrazovne znanosti Foo2rama*, 4(4), str. 121-134.
14. Yukselturk, E., Bulut, S., (2007). Predictors for Student Success in an Online Course, *Educational Technology & Society*, 10/2. str. 71-83.

Maja Letica, PhD

University of Mostar, Faculty of Economics, Mostar, Bosnia and Herzegovina
maja.letica@ef.sum.ba

Mirela Mabić, PhD

University of Mostar, Faculty of Economics, Mostar, Bosnia and Herzegovina
mirela.mabic@ef.sum.ba

Ivana Dropulić, PhD

University of Split, Faculty of Economics, Split, Croatia
ivana.dropulic@efst.hr

ACCOUNTING TEACHING IN A DIGITAL ENVIRONMENT

Received: August 1, 2021

Accepted: December 6, 2021

<https://doi.org/10.46458/27121097.2021.27.178>

Review

Abstract

Looking back in the last year or two concerning experience with COVID-19, it is clear that teaching in a digital environment in the context of accounting posed a special challenge. It was challenge in terms of organization, creativity and implementation of the whole process to enable students to acquire the same knowledge as in classical teaching. This was particularly demanding for educational institutions that had not previously, at least to some extent, applied certain forms of online teaching.

This paper through research conducted on students of the Faculty of Economics, who attended one or more accounting courses in the pandemic 2020/2021 academic year, sought to offer answers to questions about the level of student satisfaction with digitally organized teaching and what are the advantages and disadvantages in terms of space for improvement when it comes to accounting teaching in a digital environment.

Keywords: *accounting, online teaching, students, accounting courses*

JEL: M41, D83, L86